

Humanističke znanosti i hermeneutika

Barbarić, Damir

Source / Izvornik: **Smisao humanističkih znanosti, 2017, 71 - 84**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:364401>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Damir Barbarić

Humanističke znanosti i hermeneutika

Teško bi bilo osporiti činjenicu da je znanost moć koja više od svih drugih određuje današnjicu. Ona je najviša instanca od koje se, kad sve ostale zakažu, očekuje konačan sud i pravorijek u bitnim suvremenim problemima. Na nju se oslanjaju i od nje poticaj dobivaju svi pothvati ljudstva koje sebe smatra dorašlim zahtjevima današnjice. Prema njezinim spoznajama i naputcima ravnaju se i gospodarstvo i politika i ukupno organiziranje javnog života. Doduše, pravo na postojanje priznaje se i djelatnostima koje nisu u potpunosti podvrgnute znanstveno ispostavljenim zakonima, poput onih koje pripadaju okružju privatnosti, dakle obitelji, prijateljstva i slobodnog druženja, ili pak sferi običaja, umjetnosti, bogoslužja. Te se sfere pomalo nevoljko podnose, ali im se u svakoj ozbiljnijoj situaciji daje do znanja da spadaju ili u područje golog životarenja ili u ono puke igre i zabave. Gdje je prava zbiljnost i ozbiljnost, tu se sluša samo jedan glas, onaj znanosti.

Riječ je tu o sveobuhvatnom zbivanju. Čovjek se danas spram svega što jest, kako spram svijeta, dakle cjeline prirodnih i povijesnih bića, tako i spram sama sebe i svojih tvorevina odnosi još samo posredstvom znanosti. Umjesto na prirodnom tlu, Zemlji, sve što jest danas počiva na tlu priređenom i prerađenom znanošću. Cjelokupnost čovjekova opstanka sklapa se u zatvoreno okružje globalnog društva, što je postalo novim, znanstveno posredovanim imenom za ono što se nekad nazivalo svijetom. U društvu je svaki čovjekov odnos spram ostalih bića i sama sebe zasnovan na znanosti, i to do te mjere da mu ostaje nedostupnim neposredno iskustvo bilo kojeg bića koje ne bi bilo prethodno prerađeno znanstvenom metodom. U toj se činjenici pokazuje da znanost nije – kako se obično i naivno smatra – istraživanje i spoznavanje nečega što kao njezin predmet postoji izvan nje i neovisno o njoj, nego je ona u najstrožem smislu riječi proizvodnja bića kao predmeta – dakle onoga što sama putem konstrukcije meće pred sebe – i cjeline predmetnog „svijeta“ uobličienog u planetarno totalno društvo. U takvu društvu više nema mjesta za ono što su raniji naraštaji nazivali prirodom. „Priroda“ koju znanost konstruirala kao spremište energije u službi društvene proizvodnje nije istovjetna s prirodom koju neposredno opažamo. Ona više nije nosivi dio staroga Ptolemejskog svijeta, u kojemu čovjek obitava pod nebom koje natkriljuje Zemlju.

Na djelu je tu golemi, gotovo nesagledivi prevrat svih izvornih odnosa. Već mnogo stoljeća nije sklop čovjekova životnog iskustva ona trajna osnova na kojoj se različitim znanostima otvara slobodan prostor za pothvate istraživanja, već je, upravo obrnuto, metodičko konstruiranje apstraktne znanstveno-predmetne zbilje, nedostupne svakom neposrednom iskustvu, postalo temeljem sveukupne društvene djelatnosti. Uobičajena predodžba o proizvodnoj i tehničkoj djelatnosti kao naknadnoj primjeni znanstvenih spoznaja tu zakazuje. Znanost i njezine metodički vođene i osiguravane spoznaje postale su u Novom vijeku i posebno u današnje doba osnovom na kojoj počiva svaka bitna djelatnost. Otkad je životni svijet čovjeka preoblikovan u globalno društvo, znanost je stupila na mjesto njegova prirodnog i povijesnog iskustva.¹

No o kojoj i kakvoj znanosti je ovdje riječ? Zadovoljimo se u početku tek nagovještajem da se tu radi o prirodnoj znanosti, koja počinje kao novovjekovna mehanička fizika te uskoro biva iz temelja dinamizirana sjedinjenjem s matematikom, prethodno revolucioniranom preuzimanjem aktualne beskonačnosti u svoje najdublje osnove, da bi se nakon toga sve ubrzanije sjedinjavala s kemijom i biologijom u do sada posljednji dostignuti lik sveobuhvatne dinamičke biotehnike.

Mogu li u usporedbi i natjecanju s tom danas mjerodavnom znanošću svoju znanstvenost potvrditi i one koje nazivamo društvenima i humanističkima, ima li se na umu činjenica da one ne mogu udovoljiti bezuvjetnom znanstvenom zahtjevu za mjerljivošću, proračunljivošću i općom provjerljivošću? Smiju li se s obzirom na to na primjer arheologija, povijest, ili pak znanosti o jeziku, književnosti i umjetnosti, uopće nazivati znanostima? Više je nego očigledno da one danas u cjelini znanstveno-istraživačkog pogona diljem svijeta igraju podređenu i sporednu ulogu, kao i to da i u očima društvene javnosti i u vlastitim očima rijetko uspijevaju očuvati nešto od starog dostojanstva i samosvijesti. Iako su se početno, u nasljeđu romantike i njezina naglašavanja bitne povijesnosti humanističkih tematskih okružja, poglavito jezika i umjetnosti, pokušavale odlučno suprotstaviti prevlasti objektivirajuće i unificirajuće prirodnoznanstvene metode te inzistirati na životnom značenju individualnosti, jednkrotnosti i osebnosti onoga čime se bave i što istražuju, odavno su, da bi se potvrdile kao znanosti, krenule putem podvrgavanja modernoj znanstvenoj metodi, sve više kvantificirajući i formalizirajući svoj

¹ Usp. Joachim Ritter, „Die Aufgabe der Geisteswissenschaften in der modernen Gesellschaft“, u: isti, *Metaphysik und Politik*, Frankfurt am Main 2003, 377-406; ovdje: 403 i d.

predmet istraživanja te ubrzano uvodeći statistička i čisto formalna mjerila u svoje istraživačke postupke.

Iz sjedinjenja svih znanosti pod neupitnom prevlašću prirodnoznanstvene metode danas izrasta jedna sveobuhvatna znanost čije konture tek počinjemo nazirati, a primjereno ime joj još ne nalazimo. Takvu je mogućnost prije nešto više od tri desetljeća previdio Hans-Georg Gadamer: „Izvjesno je da su i duhovne znanosti posredstvom novovjekovnog ideala metode obuhvaćene strogom disciplinom i da utoliko slijede znanstveni ideal prirodnih znanosti. Tko nije slijep, čak će priznati da tehnički napredak naše epohe vrši nov pojačan utjecaj i na duhovne znanosti. O tomu svjedoče njihove metode i načini izražavanja. Čak se mora pitati ne počinje li u drugoj polovini našeg stoljeća unutar takozvanih duhovnih znanosti promjena koja bi možda mogla ići mnogo dalje te jednog dana i ime duhovnih znanosti učiniti posve zastarjelim. Mislim na rastući udio koji stječu matematičke i statističke metode i koji, kako se čini, poglavito društvenim znanostima počinje davati novi lik.“² Na osnovi tih uvida nametnulo mu se gotovo proročko pitanje, koje zacijelo ni danas nije izgubilo ništa od uznemirujuće aktualnosti: „Može li to, sve u svemu, značiti da idemo u susret jednoj novoj epohi, u kojoj će postojati doista jedinstvena znanost? Ona bi morala izbjeći jednostranosti takozvanog fizikalizma, a ipak biti u stanju učiniti mogućim da se zamisle povezanosti rezultata enormno različitih mjerila i da se evolucija univerzuma stavi u odnos s kratkim vremenom povijesno osvjetljene povijesti čovječanstva.“³

Teško je i naslutiti što bi nas sve moglo očekivati u takvoj epohi, uspije li joj do punog razvitka dovesti sve mogućnosti sadržane u njezinu znanstvenom ishodištu. No sa sigurnošću se može reći da bi u njoj do pune vladavine moralo doći načelo apstrakcije kao njezina temeljna i vladajuća značajka. Jer bit znanosti je apstrahiranje od svega individualnog, osebnog, kvalitativnog na biću, koje upravo tim apstrahiranjem postaje njezinim predmetom, takvim kod kojega ni povijesno podrijetlo ni prostorno i vremensko mjesto kojemu izvorno pripada više ne mogu i ne smiju igrati određujuću ulogu.

Dalekosežnost tog presudnog procesa apstrahiranja najočitiije se pokazuje na eksperimentu, bez sumnje osnovnom i ključnom momentu znanstvene metode. Pretpostavka izvođenja eksperimenta je izdvajanje predmeta znanstvenog istraživanja iz njegove prirodne

² Hans-Georg Gadamer, „Die Zukunft der europäischen Geisteswissenschaften“ (1983), u: isti, *Hermeneutische Entwürfe*, Tübingen 2000, 112-128; ovdje 120 i d.

³ Isto, 125.

okoline, iz mjesta i vremena kojima po naravi pripada, te stavljanje tako izoliranog predmeta u umjetni situacijski sklop, konstruiran u skladu s teoretskom hipotezom koju se ispituje i bitno određen mogućnošću mjerenja. Još je Francis Bacon, jedan od rodonačelnika novovjekovne znanstvene metode, bit eksperimenta prepoznao u tomu da se njime iskustvo namjerno izaziva i traži (*quesita sit*), za razliku od slučaja, u kojemu nam se iskustva naprosto zbiva (*occurat*).⁴ Istu temeljnu misao ponovit će nakon gotovo dva stoljeća Christian Wolff, možda prvi europski sveučilišni profesor velikog stila, lučeći dva bitno različita vida iskustva, puko promatranje (*observatio*) i eksperiment. Za razliku od promatranja, koje se bavi slučajnim prirodnim činjenicama neovisnim o našoj djelatnosti, eksperiment je iskustvo onih činjenica koje se ne zbivaju drukčije do pod utjecajem naših djelovanja (*nonnisi interveniente opera nostra*).⁵

Za izvođenje eksperimenta nužno je to da se prethodnom intervencijom moraju poništiti sve naravne razlike ne samo njime obuhvaćenih prirodnih bića nego i samih ljudi koji eksperiment izvode, ili samo utvrđuju njegove ishode. Opća provjerljivost rezultata eksperimenta počiva na pretpostavci jednakosti i opće zamjenjivosti ljudi koji ga izvode. Ali ljudi uistinu nisu zamjenjivi, i to ne samo zbog toga što su podložni takozvanim subjektivnim emocijama, koje ih mogu navesti na pogrešno shvaćanje i tumačenje eksperimentalnih rezultata, nego prije svega zato jer su izvorno iz temelja različiti, već samim tim što obitavaju u različitim jezičnim, običajnim, religijskim, kulturalnim tradicijama, izvan kojih uopće ne bi mogli živjeti. Život ljudi uvijek je mnogo više tradicija nego eksperiment. Stoga ih se, da bi bili podobni za eksperiment, najprije mora umjetno i na neki način nasilno učiniti jednakima i uzajamno zamjenjivima. Upravo to se zbiva u modernim eksperimentalnim znanostima, u kojima čovjek metodički apstrahira od vlastite, svagda samo njegove osebnosti.⁶

U osnovi isto vrijedi i za drugi bitni uvjet moderne znanosti, naime zahtjev za općom provjerljivošću njezinih rezultata. Ona počiva na pretpostavci istovjetnosti spoznajnih moći svakog ljudskog individuuma, neovisno o njegovu povijesnom podrijetlu, kao i običajnom, religijskom i svjetonazorskom vidokrugu u kojem je povijesno izrastao i unutar kojeg obitava. U

⁴ Francis Bacon, *Novum Organum Scientiarum*, Londini 1620, I, 82.

⁵ *Psychologia empirica methodo scientifica pertractata ... autore Christiano Wolffio, Francofurti & Lipsae, MDCCXXXVIII, 357 (§ 456): „Observatio est experientia, quae versatur circa facta naturae sine nostra opera contingentia. Experimentum est experientia, quae versatur circa facta naturae, quae nonnisi interveniente opera nostra contingunt.“*

⁶ Odo Marquard, „Über die Unvermeidlichkeit der Geisteswissenschaften“, u: isti, *Zukunft braucht Herkunft*, Stuttgart 2003, 169-187, ovdje 174.

obzorju znanosti čovjek nije ništa drugo do čisti spoznajni subjekt, opskrbljen rasudnom snagom koja je svugdje i uvijek jednaka.

Proces apstrahiranja u kojem čovjek kao spoznajni subjekt konstruktivno nasrće na biće da bi ga eksperimentom i mjerenjem preoblikovao u predmet moguće spoznaje nije ograničen samo na znanost. On je mnogo više od toga, naime najdublji temelj društva kao takvog, koji u znanosti i kao znanost samo dopijeva do svojega konačnog ispunjenja i očitovanja. Apstrahiranje je pretpostavka i nužan uvjet postojanja ne samo društva nego i države i prava.⁷ Jer u njima je čovjek priznat isključivo kao općeniti individuum, posvuda i uvijek jednako ja, ono u čemu su svi ljudi posve istovjetni, bez obzira na prirodne razlike koje ih inače mogu razdvajati. Kao građanin države, što znači subjekt i ujedno objekt prava, čovjek se u obzir uzima samo kao čovjek, neovisno o tomu je li na primjer Židov, katolik, protestant, Hrvat ili Talijan. Takav apstraktni čovjek, kao svugdje i uvijek isti građanin države i pravna osoba, ne odnosi se izravno spram prisutnih prirodnih bića, od kojih je svako svagda drukčije, ali ujedno uvijek jednako prisno pripadno svojem mjestu u prostoru i vremenu, svojem posebnom okolišu, sa samo njemu svojstvenim mijenama godišnjih i životnih doba, s posebnim, samo tu upravo na taj osebujni način djelatnim ritmom nastajanja, rasta, razvitka i opadanja, s vlastitom, svagda drukčije povijesno određenom kulturom. U društvu, koje svoj temelj ima u neprekidno izvođenom činu apstrahiranja i znanstvenog konstruiranja, čovjek se u svim svojim odnošenjima ophodi samo još s predmetima kao bitno beživotnim stvarima, na koje polaže suvereno pravo kao na svoje zbiljsko ili moguće vlasništvo. Da je posvemašnji gubitak odnosa spram prirodnih bića i njihova vlastitog ritma bivanja uvjet same mogućnosti postojanja predmeta, stvari i vlasništva, to mu ostaje prekriveno neprozirnim velom zaborava.

Ma kako se velikom mogla činiti korist od apstrahiranjem omogućenog i vođenog odnošenja ljudi spram samih sebe i prirodnih bića u cjelini svijeta, upravo tim procesom apstrakcije preinačenog u globalno društvo, ma koliko to apstrahiranje čovjeku pružalo stalno rastuću moć bezuvjetnog ovladavanja prirodom, kako vanjskom tako i onom unutarnjom u njemu samome, i osiguravalo mu naoko bezgraničnu vlast nad njima – sve to biva postignuto samo po cijenu nenadoknativa gubitka izvorne prirodnosti, dakle osebujnosti, vlastitosti i svojstvenosti, kao i svagda vlastite povijesnosti svakog čovjeka i svakog prirodnog bića. Cjelinom društva, to

⁷ Usp. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Grundlinien der Philosophie des Rechts, § 209. u: isti, Werke in zwanzig Bänden, Theorie Werkausgabe, hrsg. von E. Moldenhauer und K. M. Michel Frankfurt am Main 1970, Bd. 7, 360 i d.

znači svijeta utemeljenog na stalnom procesu apstrahiranja koji ispunjenje svoje biti dostiže u znanosti, vlada potpuna nepovijesnost. Tu ni čovjek ni bilo koje drugo biće, uvijek unaprijed svedeno na predmet spoznaje, proizvodnje ili razmjene, nema vrijednost po samom sebi, po svojem povijesnom podrijetlu i odatle određenoj kakvoći, kao što nije ni sudbinski upućen spram ove ili one, svagda vlastite, budućnosti.

Tu čak i sama razlika prošlog i budućeg iščezava pred snagom nadiruće sveprisutnosti. Sve savršenijim sredstvima saobraćaja i planetarnom mrežom telekomunikacija u globalnom društvu se ubrzano uklanjaju sve prostorne i vremenske udaljenosti. Razlike među predmetima, uključujući i čovjeka kao predmet, postaju tek razlikama kolikoće i stupnja, ne više biti. Upravo zato svaki predmet može stupiti na mjesto svakog drugog i biti zamijenjen svakim drugim. U globalnom tržištu, toj sveopćoj zamjenjivosti i razmjenjivosti svega sa svime, predmeti bivaju stjerani u prazninu bitne jednoličnosti, koja se manje ili više uspješno prikriva sve većom, tendencijski beskonačnom raznovrsnošću sporednosti. Iščeznuće i zaborav izvornog nadoknađuje se omamljujućim šarenilom beskrajnog mnoštva nadomjestaka.

Bilo bi naivno misliti da se spram tog sudbinskog zbivanja može primjereno odnositi pukim kritičkim odmakom ili oholim nepristajanjem. Prezirom i odbijanjem tu se ne postiže ništa. Jer nepovijesni svijet globalnog društva nije u svojoj biti ništa drugo do konačno povijesno ostvarenje drevnog ideala cjelokupne zapadnjačke metafizike i sve njezine dosadašnje povijesti, koja od samih početaka stremljevanja tomu da se potpunim dokidanjem svake osebnosti i poništenjem prostora i vremena konačno – ma koliko to paradoksnos zvučalo – smiri u vrtoglavoj brzini vrtnje istodobne prisutnosti svega. Upravo je znanost ono što u sprezi s tehničkom proizvodnjom, s kojom je sjedinjena do nerazlučivosti, upravlja tom vrtnjom sveprisutnosti, i to totalna, sveobuhvatna znanost, takva u kojoj je bezuvjetna vladavina apstrakcije, eksperimenta i metode na najboljem putu da konačno ukine sve negdašnje razlike u rangu posebnih znanosti s obzirom na životnu vrijednost tematskog područja svake od njih, da bi na koncu čak uklonila i samu fundamentalnu razliku između prirodnih znanosti i onih društveno-humanističkih.

Čini se da se samo u tom sklopu i samo na toj pozadini mogu spoznati pravo mjesto i uloga duhovnih odnosno humanističkih znanosti u cjelini suvremenog društva. Prema danas možda najutjecajnijem tumačenju ta se uloga sastoji u kompenziranju bitne praznine nepovijesne apstraktne zbilje globalnoga društva, koja zbog svoje sadržajne ispražnjenosti ljudskom obitavanju više ne pruža zadovoljavajući smisao i životno neophodnu orijentaciju. Suočene s

tendencijama uklanjanju svih razlika, humanističke znanosti nastoje očuvati svijest o vrijednosti i povijesnom pravu prirodnog pluralizma kultura, jezika i povijesnih sudbina. Njihovo ishodište dade se s Gadamerom prepoznati u tomu da čovjeka upravo bezavičajnost kojom ga moderni industrijski svijet ugrožava snažno potiče na to da putem humanističkih znanosti potraga za zavičajem.⁸

Doista se čini da je potraga za zavičajem u nepovijesnoj bezavičajnosti globalnog društva najdublji smisao humanističkih znanosti i primjerena odredba njihove uloge u današnjem svijetu. Jer one su nastale kao reakcija na nezaustavljivi pobjednički hod egzaktnih znanosti vođenih prirodnoznanstvenom eksperimentalnom metodom i na time izazvano „odčaravanje“ svijeta, kako je konačni ishod tog procesa svojedobno označio Max Weber. Premda se u mnogom pogledu oslanjaju na nasljeđe idealističkih filozofijskih sustava ranog 19. stoljeća i afirmaciju povijesnosti kojom se europska romantika suprotstavljala jednostranostima prosvjetiteljskog racionalizma, one su po svojoj biti ipak proizvod modernog razvijenog industrijskog društva. Njihova pojava uzrokovana je prije svega njegovom apstraktnošću i naglašenom ravnodušnošću, čak i neprijateljstvom spram povijesne predaje. One nastaju zato jer je društvu ustrebalo sredstvo kojim će kompenzirati vlastitu nepovijesnost i barem djelomice održati prisutnim znanošću odstranjeni prirodni i povijesni životni svijet. Duhovnim znanostima pripala je zadaća barem djelomičnog oprisutnjenja svega onoga što bi u slučaju da proces potiskivanja povijesti u globalnom društvu bude doveden do kraja moralo nužno postajati sve beznačajnijim, a na koncu čak sasvim nestati.

Utoliko bi se moglo uvjetno prihvatiti stav kompenzacijske teorije humanističkih znanosti da njih samo moderno društvo iz sebe rađa u svrhu ublažavanja vlastite apstraktne nepovijesnosti.⁹ Da bi se u visoko apstraktnom i birokratski formaliziranom globalnom društvu barem donekle zadovoljila elementarna ljudska potreba za životom ispunjenim smislom i značenjem, to znači takvim koji se na osnovi svojega povijesnog podrijetla kreće spram svoje dosuđene i ujedno slobodno izborne vlastite budućnosti, potrebne su humanističke znanosti, u čijem se pripovijedanju i interpretiranju, svagda vođenima obzirnim taktom i istančanim ukusom, čuva čovjekovo povijesno pamćenje i iskustvo, na kojoj osnovi se gradi umijeće smislenog orijentiranja u sadašnjosti, da bi se u slutnji ocrtao obzor mogućih putanja budućnosti. U svijetu

⁸ Gadamer, nav. dj., 126.

⁹ Usp. Ritter, nav. dj., 398 i d.

koji je znanstveno-tehničkim konstruiranjem predmeta lišenih životnog smisla i značenja postao neprovidnim i hladnim globalnim društvom humanističke znanosti su jedino kompenzacijsko sredstvo za djelomično zadovoljenje čovjekove životne potrebe za smislom i značenjem. Bezuvjetno i stalno napredujuće moderniziranje u čovjeku izaziva dubinsku dezorijentaciju, koju one nastoje kompenzirati pružanjem oslonca u neprolaznim povijesnim predajama, primjerice onoj kršćanstva, humanizma, prosvjetiteljstva, romantike, s kojima se čovjek može blagotvorno poistovjetiti i time naći pouzdano uporište za obitavanje na Zemlji.¹⁰

Premda je ovo objašnjenje biti duhovnih odnosno humanističkih znanosti kao kompenziranja iščezavajuće povijesnosti i životne smislenosti u suvremenom globalnom društvu u mnogom pogledu ispravno, teško da nas može do kraja zadovoljiti. Upravo kad se čini da potvrđuje neupitnu važnost duhovnih znanosti, ono im zapravo potpisuje smrtnu presudu. Jer one su prema tom tumačenju tek usputna pojava i naknadna reakcija na totalni proces oznanstvenjenja životnog svijeta, što znači njegova korjenitog preoblikovanja u globalno društvo. Stoga njihov blagotvorni utjecaj ne može doprijeti dalje od toga da tek djelomice prikrije pravu istinu tog procesa i ublaži pogubnost njegovih učinaka, čineći ih čovjeku podnošljivima, ili čak do neke mjere prihvatljivima. Odatle je očito da ni kompenzacijska teorija ne mijenja ništa na činjenici da su humanističke znanosti već odavno prožete duhom poraza i kapitulacije pred kvantificirajućom eksperimentalnom metodom sveobuhvatne tehno-pojetičke, dakle proizvodne i konstruktivne znanosti, nastojeći joj se u svojoj nemoći koliko god je moguće približiti, ili je čak posve preuzeti u vlastite osnove. Tako one ostaju daleko od svake pomisli da bi se samu znanstvenu apstrahirajuću i ujedno proizvodno-konstruktivnu metodu moglo i moralo iz temelja staviti u pitanje.

Sagledana u tom svjetlu, današnja znanstvena politika, obilježena forsiranjem birokratski umreženih istraživačkih projekata, prijedlozi kojih se anonimno, dakle neosobno recenziraju, a rezultati jednako anonimno ocjenjuju, i to isključivo s obzirom na kvantitativne i mjerljive, a to znači formalne i apstraktne kriterije, pri čemu se objavljivanju što kraćih i po mogućnosti grupno izrađenih partikularnih i fragmentarnih članaka i člančića daje bezuvjetna prednost pred obuhvatnim i sustavnim monografijama, nije drugo do nasilje, kojim se temeljni ustroj metode svojstvene prirodnim znanostima bezobzirno nameće svim ostalim znanstvenim područjima.

¹⁰ Usp. Marquard, nav. dj., 177.

Pred tim nasrtajem humanističke znanosti uzmiču i povlače se. Kako u srazu s moćnom logikom planetarnog koncerna prirodno-bio-tehnoloških znanosti opravdati znanstvenost vlastita postupka kojim se na primjer cijela jedna knjiga posvećuje interpretaciji jednog jedinog pjesničkog djela? Ili osobitostima određene sintaktičke strukture nekog materinskog jezika? Ili tumačenju najčešće skrivenog sklopa teško dokučivih uzroka i posljedica nekog bitnog povijesnog događaja, koji ostaje neshvatljiv bez detaljnog studiranja i stroge kritike izvora, ali jednako tako i bez urođena dara duhovnog uživljanja? Kako ustrajavati na znanstvenosti takvih istraživanja kad njihovoj interpretativnoj i pripovjednoj metodi nedostaje upravo ono što bitno određuje metodu egzaktnih znanosti, naime mogućnost provedbe eksperimenta i opća provjerljivost rezultata, oboje omogućeno njihovom mjerljivošću? Kako pred naletom danas jedinog priznatog jezika znanosti, nametnutog tehnološkom moći i imperijalnom voljom za globalnošću i nesmetanim planetarnim cirkuliranjem znanja prevedenih u mnoštvo apstraktnih, po mogućnosti digitaliziranih informacija, obraniti potrebu, čak i nužnost istraživanja, promišljanja i priopćavanja u vlastitu materinski jezik? Kako se izboriti za spoznaju da bez toga duhovne znanosti nepovratno gube upravo svoju najvažniju značajku, naime upućenost na ono svagda osebujno, individualno i svojstveno, upravo ono što se vladajućim postupkom apstraktnog znanstvenog priopćavanja nepovratno gubi i iščezava? Kako razriješiti kobnu alternativu osuđenosti na sve veću izolaciju ili pak napuštanja svoje najviše zadaće i najdublje određena?

Nije čudo da pred tim teškoćama duhovne znanosti gube znanstveno samopouzdanje. Izmiče im čak i najmanja mjera jedinstva i usuglašenosti u pogledu zajedničkog tematskog okružja kojim se bave, kao i svijest o barem donekle zajedničkom metodološkom ustroju. Jedno je od mnogih svjedočanstava toga svakako to da ne uspijevaju iznaći ni odgovarajuće zajedničko ime, već se kolebaju između tako raznorodnih naziva kao Geisteswissenschaften, Kulturwissenschaften, moral sciences, human sciences, humanities, lettres, lettere... Tamo pak gdje nisu – poput gotovo svih društvenih znanosti – već podlegle iskušenju bezuvjetne prilagodbe u kojoj pristaju na gubitak vlastite biti, pokušavaju i nju i istinu onoga čemu su posvećene spasiti odustajanjem od svake znanstvenosti i methodske discipline te utjecanjem sve neobveznijoj mitopoetici, ili pak manje ili više učenoj i duhovitoj publicistici, čime svoj povijesni poraz i slom samo potvrđuju i čine ga konačnim.

Ima li za humanističke znanosti izlaza iz tog labirinta kojim sve zdvojnije lutaju? Ako ga ima, put prema njemu ne može i ne smije zaobići jedini teškoći stvari doista dorasli pokušaj temeljitog i svestranog osviještenja o njihovoj biti, povijesnom ishodištu, doseg, istini i pravoj svrsi. Taj pokušaj susreće nas u Gadamerovu epohalnom pothvatu izgradnje sveobuhvatne i sustavno građene filozofijske hermeneutike, oslonjene na dugu predaju europskoga humanizma. Njome je bio probuđen i snažno obnovljen humanistički otpor univerzalnim pretenzijama egzaktnih prirodnih i tehničkih znanosti, uz pokušaj da se vladajuća znanstvena i tehnička svijest potakne na spoznaju i priznanje vlastitih inherentnih granica. U sklopu tog pokušaja Gadamer je izložio izvornu istinu umjetnosti, povijesti i jezika, u kojima čovjek stječe iskustvo svoje neuklonjive konačnosti, koja se ne da dokučiti metodom mjerenja i kvantificiranja i ne da se izraziti općenito prihvatljivim i primjenjivim te u tom smislu „objektivnim“ iskazima.

Neko se vrijeme činilo da bi hermeneutika mogla pružiti dostatnu filozofijsku potporu metodološkoj neovisnosti uzajamno vezanih znanosti kao što su povijest umjetnosti, arheologija, etnologija, ekonomija, filologija, pedagogija, psihologija, teorija književnosti, historija, politička i pravna znanost. Njihovo istraživanje i njihovo poučavanje trebalo je prema toj zamisli biti vođeno metodološkim načelima različitima od onih koja vladaju prirodnim i tehničkim znanostima. Više od svega drugog umjetnost, povijest i jezik jesu ono što čovjeku pruža iskustvo života bitno različito od eksperimentalnog proizvođenja znanstvenih spoznaja, takvo u kojemu se svijet i smisao ljudske konačne egzistencije u njemu pokazuju u posve drukčijem svjetlu nego u egzaktnom znanstvenom spoznavanju.

Znakovito je, međutim, da je sam Gadamer posljednjih godina života osjećao stanovitu nesigurnost glede budućih izgleda hermeneutike i humanističkih znanosti uopće. Ton njegovih kasnih izjava primjetno je rezigniran. Priznaje da su humanističke znanosti već pri svojem zasnivanju slijedile znanstveni ideal prirodnih znanosti i upozorava na to da se u drugoj polovini 20. stoljeća može opaziti premještanje njihova težišta u smjeru snažnog približavanja prirodnim znanostima, štoviše metodološkog poistovjećenje s njima. I doista, psihologija je bila prva koja se svjesno preoblikovala u prirodnu znanost mjerljivih čina svijesti, da bi se nakon toga sve više izgrađivala kao naturalistički određena neuro-znanost i kao takva polagala pravo na to da postane jedinstvenom osnovom humanističkih znanosti. Sličnu je poziciju za sebe pokušao izboriti strukturalizam, pa zatim univerzalna lingvistika i opća semiotika, a konačno i informatika i opća znanost komunikacije. Tako se danas cjelokupno tradicionalno humanističko nasljeđe nalazi na

putu posvemašnje transformacije u univerzalnu kulturalnu antropologiju, izgrađenu i ustrojenu prema modelu tehničkih i bio-inženjerskih znanosti. Snažna i mnogostrana početna recepcija Gadamerove misli ubrzo je zamijenjena sve površnijim i sve manje zahtjevnim nastojanjima oko njezina što lagodnijeg nasljedovanja i što dopadljivije primjene. Naslov hermeneutike sve više se u filozofiji zlorabi kao zaštitni znak koji bi trebao prikriti potonuće ozbiljnog mišljenja u manje-više neobveznu esejistiku.

U Hrvatskoj je recepcija filozofijske hermeneutike – kao i u gotovo svim drugim slučajevima povijesno odlučujućih misaonih i duhovnih dostignuća – okopnila i sklznula u zaborav i prije no što je ozbiljno započeta. Zaključimo stoga razmatranje nadom da su nas je uspjele dovesti do uvida u potrebu ozbiljnog dijaloga s tim još uvijek poticajnim, do neke mjere možda i nezaobilaznim filozofijskim pothvatom.